

RCL DPiO 5604-78/12

ANALIZA
WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
z dnia 27 lipca 2012 r., sygn. akt P 8/12

I. INFORMACJE O ORZECZENIU:

1. Metryka orzeczenia:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lipca 2012 r., sygn. akt P 8/12. Sentencja orzeczenia została ogłoszona w dniu 3 sierpnia 2012 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 888.

2. Sentencja orzeczenia:

Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż **art. 49¹ zdanie drugie** ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116, z późn. zm.):

- 1) w brzmieniu, zwanym dalej „pierwotnym”, obowiązującym od 31 lipca 2007 r. do 29 grudnia 2009 r., nadanym przez art. 1 pkt 38 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 873), oraz
- 2) w brzmieniu, zwanym dalej „znowelizowanym”, obowiązującym od 30 grudnia 2009 r., nadanym przez art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 223, poz. 1779)

obciążając pozwaną spółdzielnię mieszkaniową kosztami procesu niezależnie od wyniku postępowania, **jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.**

3. Utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji:

Przepis art. 49¹ zdanie drugie ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, obciążając pozwaną spółdzielnię kosztami procesu niezależnie od wyniku

postępowania sądowego, utracił moc z dniem wejścia w życie niniejszego wyroku, tj. z dniem 3 sierpnia 2012 r.

4. Stan prawny (poddany ocenie Trybunału Konstytucyjnego w orzeczeniu):

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, zwana dalej „ustawą o spółdzielniach mieszkaniowych”, w art. 49¹ - zarówno w brzmieniu pierwotnym, jak i znowelizowanym, mimo odmiennego sposobu sformułowania - umożliwiała osobom, które były uprawnione do ustanowienia prawa odrębnej własności nieruchomości, wystąpienie „wrazie bezczynności spółdzielni” do sądu z powództwem o wydanie zastępczego oświadczenia woli, na podstawie art. 64 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.), w związku z art. 1047 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn.zm.). Ponadto, bez względu na wynik postępowania, jego koszty ponosiła spółdzielnia mieszkaniowa.

Powyższe rozwiązanie powodowało, że spółdzielnia mieszkaniowa pokrywała koszty postępowania także wtedy, gdy w żaden sposób go nie wywołała (w szczególności, gdy nie była bezczynna) i postępowanie wygrała. Taki sposób regulacji kosztów postępowania negatywnie wpływał na prawo pozwanej spółdzielni do przedstawienia jej stanowiska w toku postępowania (w szczególności dot. rezygnacji z wniosków dowodowych o powołanie biegłych lub środków zaskarżania), a także miał negatywne skutki dla jej majątku, który był prywatnym majątkiem członków spółdzielni.

Natomiast powód (osoba ubiegająca się o wyodrębnienie lokalu) nigdy nie ponosił żadnej odpowiedzialności finansowej za nadużycie prawa do złożenia powództwa przeciwko spółdzielni mieszkaniowej, niezależnie od swojej sytuacji majątkowej i zachowania w toku procesu.

Był to wyjątek od zasady odpłatności wymiaru sprawiedliwości wynikającej z art. 520 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego określający, że „każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie” oraz art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594, z późn. zm.) wskazujący, że „do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej”. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego zasada ta, wyrażona w wyroku z dnia 7 września 2004 r., sygn. akt P 4/04, ma „istotne znaczenie dla zapewnienia stronom (podmiotom prawnym) dostępu do sądu dla realizacji ochrony ich praw”.

Ponadto, był to również wyjątek od zasady odpowiedzialności za wynik procesu (a tym samym obowiązku zwrotu kosztów postępowania na rzecz strony wygrywającej) wyrażonej w art. 98 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, która jest elementem sprawiedliwego postępowania sądowego.

Dodać należy, że wskazane zasady nie mają charakteru absolutnego i są korygowane przez liczne zwolnienia przedmiotowe (ze względu na szczególny cel danego postępowania) i podmiotowe (ze względu na sytuację podmiotów zobowiązanych do ich uiszczania lub ich zachowanie w toku procesu). Część z wyjątków od zasady odpłatności postępowania cywilnego i odpowiedzialności za jego wynik została sztywno uregulowana ustawowo (por. w szczególności zwolnienia podmiotowe wymienione w art. 94 i art. 96 ust. 1 pkt 2-3 i 5-12 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz zwolnienia przedmiotowe wskazane w art. 95 tej ustawy). Większość pozostawia jednak ostateczną decyzję co do obciążenia stron kosztami postępowania sądowi rozpatrującemu daną sprawę, który po zbadaniu jej okoliczności ocenia zasadność zastosowania wyjątków od zasad ogólnych i wydaje postanowienie *ad casum*.

5. Powołany wzorzec konstytucyjny:

W stosunku do zakwestionowanego art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych sformułowany został zarzut naruszenia art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego przepis ten narusza równowagę stron postępowania sądowego na niekorzyść spółdzielni mieszkaniowej, z uwagi na to, że całe ryzyko ekonomiczne postępowania w sprawie wyodrębniania lokali w sytuacji bezczynności spółdzielni jest zawsze przerzucone na stronę pozwaną. Zauważyć bowiem należy, że strona powodowa nigdy nie ponosi żadnej odpowiedzialności finansowej za nadużycie prawa do złożenia powództwa w tej sprawie, jest całkowicie zwolniona od jakichkolwiek kosztów postępowania, niezależnie od swojej sytuacji osobistej i majątkowej oraz wyniku postępowania.

Trybunał Konstytucyjny jednocześnie wskazuje, że zastosowanie zasady równości w postępowaniu cywilnym nie oznacza nakazu jednakowego potraktowania stron postępowania w sferze kosztów. Tym samym, podziela wypracowany w orzecznictwie pogląd, że równość w zakresie kosztów postępowania wymaga „odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymogami sprawiedliwości” (wyrok z dnia 12 grudnia 2006 r., sygn. akt P 15/05). Takim przykładem jest zasada odpowiedzialności za wynik sprawy sądowej, zgodnie z art. 98 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, który określa, że strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego

dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). Natomiast na gruncie art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, powyższa zasada jest realizowana wyłącznie, gdy zarzut bezczynności spółdzielni mieszkaniowej zostanie potwierdzony i przegra ona postępowanie.

Zatem, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, tak ukształtowany system ponoszenia kosztów procesu, w którym powód ubiegający się o wyodrębnienie lokalu jest zawsze stroną nieponoszącą ryzyka finansowego, a postępowanie zawsze finansuje pozwana spółdzielnia bez względu na jego wynik, nie można uznać za zgodny z zasadą „równości broni”, rozumianą jako zrównoważenie pozycji procesowej stron, wyznaczającą rodzaj i zakres dostępnych proceduralnie środków obrony praw i interesów na drodze sądowej (wyrok z dnia 28 lipca 2004 r., sygn. akt P 2/04), wynikającą z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

II. SKUTKI ORZECZENIA:

Z dniem 3 sierpnia 2012 r., tj. z dniem ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego traci moc obowiązującą zdanie drugie art. 49¹ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Należy jednak zauważyć, że utrata mocy przepisu obciążającego pozwaną spółdzielnię kosztami sądowymi oraz kosztami zastępstwa procesowego, nie oznacza powstania luki prawnej w zakresie regulacji kosztów postępowania o wyodrębnienie lokalu w przypadku bezczynności spółdzielni, zainicjowanego na podstawie art. 49¹ zdanie pierwsze zaskarżonej ustawy. W takim przypadku zastosowanie będą miały zasady ogólne przewidziane w Kodeksie postępowania cywilnego oraz w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Dodatkowo, Trybunał Konstytucyjny podniósł, że niniejszy wyrok może być podstawą wznowienia postępowań, w których podstawą orzeczenia o kosztach postępowania był art. 49¹ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu pierwotnym i znowelizowanym, które nie zakończyły się uwzględnieniem powództwa.

III. WSKAZÓWKI DLA PRAWODAWCY:

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego orzeczenie o niezgodności art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, nie wyklucza możliwości wprowadzenia przez ustawodawcę przepisów do tej ustawy regulujących zwolnienie od ponoszenia kosztów sądowych osób występujących do sądu z powództwem ustanowienia prawa odrębnej własności lokalu. W takim przypadku, sytuację pozwanej spółdzielni powinna kształtować ogólna zasada odpowiedzialności za wynik procesu i należy ją obciążyć kosztami procesu tylko wtedy, gdy go przegrała. Natomiast, w przypadku wygrania procesu, zasady sprawiedliwości nakazują nie

tylko nie obciążać jej kosztami postępowania, ale również zapewnić jej źródło pokrycia wydatków związanych z uczestnictwem w sprawie. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny (wyrok z dnia 12 czerwca 2002 r., sygn. akt P 13/01) „zwolnienia strony przegrywającej, bez stworzenia odpowiedniego źródła rekompensaty poniesionych kosztów dla strony wygrywającej, stanowi instytucjonalne ograniczenie prawa do sądu. Może bowiem okazać się, iż poniesione koszty będą niewspółmiernie wysokie w stosunku do korzyści, jakie wygrywająca strona uzyska w wyniku wydania korzystnego dla niej orzeczenia sądowego”.

Natomiast, gdyby ustawodawca uznał za konieczne ograniczenie odpowiedzialności strony powodowej za wynik postępowania, zasadne byłoby wprowadzenie zasady refundacji kosztów poniesionych przez stronę przeciwną przez Skarb Państwa, uzupełniony zasadą, że w wypadku oczywistej bezzasadności powództwa koszty w drodze wyjątku ponosi powód. Należy bowiem zauważyć, że odwołanie się do przesłanki bezzasadności powództwa w wypadku odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, przy restrykcyjnym rozumieniu bezzasadności, mieści się, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, w granicach regulacyjnej swobody ustawodawcy i tym samym nie narusza art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji (wyrok z dnia 16 czerwca 2008 r., sygn. akt P 37/07).

IV. WYKONANIE ORZECZENIA:

1. Potrzeba wykonania orzeczenia:

Bezpośrednim skutkiem niniejszego orzeczenia jest utrata mocy obowiązującej art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych z dniem 3 sierpnia 2012 r. Zatem koszty sądowe i koszty zastępstwa procesowego, regulowane uchylonym przepisem art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, będą podlegały przepisom ogólnym określonym w Kodeksie postępowania cywilnego oraz w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

2. Podmiot właściwy w zakresie objętym orzeczeniem:

W przypadku podjęcia prac legislacyjnych, właściwym do wykonania wyroku jest Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej.

3. Kierunek rozwiązań/brzmienie przepisu:

Brak.

4. Etap prac nad projektem wykonującym orzeczenie:

Do chwili obecnej, nie zostały podjęte prace legislacyjne w przedmiotowym zakresie.

5. Uwagi

Należy zauważyć, że dnia 27 września 2012 r. do Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej wpłynął poselski projekt nowej ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (druk 819). Zgodnie z proponowanym art. 47 ust. 4 „Jeżeli rada nadzorcza nie podejmie uchwały, o której mowa w ust. 1 (dot. wyodrębnienia lokalu), członek spółdzielni może wystąpić do sądu (...) z powództwem o wydanie orzeczenia zastępującego uchwałę rady nadzorczej spółdzielni. **Koszty zastępstwa procesowego spółdzielni pokrywa spółdzielnia**”. Przepis ten częściowo, bo w zakresie kosztów zastępstwa procesowego, powtarza normę zawartą w zakwestionowanym art. 49¹ zdanie drugie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

DYREKTOR
Departamentu Prawnego i Orzecznictwa
Myroslaw
dr Barbara Trojanczyńska-Wysocka

Sporządził/a: Magdalena Bieniecka *M. B.* 21.11.2012r
Tel.: 694 65 71

J. Uciepiński